

Рецензії

Вплив Першої світової війни на повсякденне життя правобережних міст

[Рец.]: Герасимов Т.Ю. *Міста Правобережної України і Перша світова війна: повсякденна історія: монографія* / Т.Ю. Герасимов. – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – 436 с.

Автор рецензованої монографії обрав надзвичайно складну та водночас цікаву й актуальну тему. Вона висвітлює проблематику, яка дуже тісно переплітається із сьогоденням, – вплив Першої світової війни на повсякденність міст Правобережної України – регіону, котрий через специфіку свого географічного розташування відчув перипетії як фронтового, так і тилового життя. Порушене автором широке коло проблем у подальших пошуках може в перспективі стати відправним моментом щодо переосмислення історії міст українського Правобережжя чи України загалом початку ХХ ст.

Для вирішення дослідницьких завдань Т. Ю. Герасимов використав проблемний підхід, що дає змогу охарактеризувати повсякденність міст не лише в період Великої війни, а й доби, яка їй передувала. Всеохоплюючий характер повсякденної тематики потребував залучення широкої джерельної бази (неопубліковані архівні матеріали, епістолярії, мемуаристика, преса тощо) та ознайомлення з теоретичними напрацюваннями дослідників, котрі безпосередньо чи опосередковано висвітлювали проблеми міської повсякденності означеного періоду.

Структура розділу 1 «Міста Правобережної України напередодні Першої світової війни» є доцільною з огляду на необхідність з'ясування особливостей розвитку міст регіону, в яких विकристалізовувався новий тип містянина з притаманним йому набором цінностей та життєвих орієнтирів, з метою висвітлення подальших їхніх змін уже безпосередньо в хронологічних межах воєнної доби 1914–1917 рр. Зокрема, автор, досліджуючи особливості світогляду жителів міст, звернув увагу на такі прояви девіації, як самогубство та дітозгубництво, що на початку ХХ ст. демонстрували зовсім різну динаміку кількісних змін: збільшення та зменшення, відповідно. Те, що в роки війни в досліджуваному регіоні спостерігалася протилежна

тенденція в розвитку цих соціальних явищ, свідчило про вироблення нової ціннісної системи у воюючому суспільстві.

У розділі 2 «Вплив Великої війни на свідомість міського населення правобережних губерній». Т.Ю. Герасимов досить переконливо відтворив еволюцію змін суспільних настроїв містян від всезагальної ейфорії, поєднаної зі страхом, до симбіозу байдужості й соціальної апатії. Деформація міської повсякденності знайшло вираження в численних проявах девіантної поведінки, більшість з яких, як показав попередньо автор, у довоєнний період давали перші паростки. Цілковито обґрунтованою є характеристика впливу на життя міст так званого «прийшлого населення», до якого дослідник відніс окупантів, іноземних військовополонених, поранених російських військовослужбовців і біженців. Він слушно зауважив, що контакти місцевого населення (в тилкових містах більшість інтерпретувала війну через цензуровану пресу та листи з фронту) з цими групами людей дозволяли усвідомити масштаби руйнівного впливу воєнної доби як на військових, так і на цивільних осіб й водночас були суттєвим де мотивуючим чинником щодо необхідності подальшого ведення війни.

У розділі 3 ««Хліб» та «видовища» міської повсякденності» автор поставив за мету дослідити вплив Першої світової війни на спроможність міського соціуму задовольняти свої фізіологічні та духовні потреби. Розлад економічної системи призвів до патової ситуації на продовольчому ринку, зумовлену, як зазначено в рецензованій монографії, як об'єктивними (значне скорочення імпорту, переорієнтація економіки на військові потреби, перевантаженість системи залізничних сполучень), так і об'єктивними (неефективна внутрішня політика, спекуляція, корупція) чинниками. На тлі зниження життєвого рівня в містах відбулося зростання соціальних контрастів, що посилювало відчуття соціальної несправдливості.

вості й революціонізувало народні маси. Т. Ю. Герасимов небезпідставно зупинився на характеристиці перебігу антиалкогольної кампанії, наслідки якої виходили далеко за межі споживчої сфери, зокрема суттєво вплинувши на культурно-дозвілєву сферу міського населення.

У розділі 4 «Проблеми житлово-комунальної сфери та міської інфраструктури Правобережжя» продемонстровано негативний вплив Першої світової війни на систему життєзабезпечення міст. Зокрема, воєнна доба завадила реалізації амбітних проектів з модернізації міського благоустрою таких міст, як Кам'янець-Подільський та Умань. Посилення ролі держави в житті суспільства, що було одним із проявів Великої війни, чітко видно в підрозділі про квартирне питання, коли вперше в історії держава вдалася до регулювання житлового ринку.

До позитивів рецензованої монографії варто також віднести використання автором газетних фейлетонів, елементів міського фольклору, уривків із художніх творів та спогадів сучасників війни, зокрема із зарубіжних країн. Все це дало змогу надати роботі емоційного забарвлення, краще відчувати атмосферу тогочасного міського повсякденного життя Правобережжя.

Таким чином, монографія Т. Ю. Герасимова «Міста Правобережної України і Перша світова війна: повсякденна історія» є самостійною та ґрунтовною роботою, яка присвячена важливій і малодослідженій темі, має безсумнівно наукове та практичне значення. Вона стане однаковою мірою цікавою як фаховим історикам, так і всім, хто цікавиться нашою історією.

С. М. Борчук